Shikshan Sanshodhan : Journal of Arts, Humanities and Social Sciences ISSN: 2581-6241 Volume - 3, Issue - 1, Jan-Feb – 2020
Bi-Monthly, Peer-Reviewed, Refereed, Indexed Journal Impact Factor: 3.589
Received on : 24/01/2020 Accepted on : 19/02/2020 Publication Date: 28/02/2020

Hkkjrh; lektkr tkxfrdhdj.kkeqGs fuekZ.k >kysyh vkOgkus

Mk-ch- ,u- dkoG]
Lkg;kxh izk/;kid o lekt'kkL= foHkkx izeq[k]
bnjkt egkfo|ky;]flYyksM
ft-vkSjaxkckn egkjk"V
beys % bnk626@gmail.com

सारांश : *जागतिकीकरण हि एक प्रक्रिया असुन एकविसाव्या शतकाच्या सुरूवातीला खऱ्या अर्थाने तिचा स्पष्ट प्रभाव समाजासमोर आलेला दिसतो. भारतीय समाजाचा विचार करता 'आर्थिक सुधारणांच्या गरजेतुन व अपरिहार्य कारणास्तव' या प्रक्रियेत भारताला सहभागी व्हावे लागले व सद्य परिस्थितीत तरी तिला पर्याय नसल्याचे दिसते. एक आर्थिक गरज म्हणून जरी भारताने जागतिकीकरणाचा स्विकार केला असला तरी सामाजिक–सांस्कृतिक, राजकिय व इतर सर्वच क्षेत्रांमध्ये हस्तक्षेप करणारी प्रणाली या रूपात ती पुढे आली असुन यामुळे भारतीय समाजासमोर विविध आव्हाणे निर्माण झाली आहेत.*

१ प्रस्तावना :

देशाच्या आर्थिक, सामाजिक–सांस्कृतिक thoukoj tkxfrdhdj.kkpk iHkko iMY;kpk fnlqu ;srks- ;Fkhy dVqc] /keZ] fookg lLFkk ;k iokgkr vkyY;k vlqu L=h&iq:"k lac/kke/;gh cny gksrkuk fnlrks- **व्यक्तिगत पातळीपासुन समष्टीच्या पातळीपर्यंत जागतिकीकरणातील विचार प्रणालीचा शिरकाव समाजजीवनात** >kysyk fnlrks- txkrhy fofHkUu jk"Vªke/khy 0;Drh] fopkjoar ijLijkP;k lidkZr ;sÅu fopkj] vkpkj o 0;ogkjkph nok.k&?kok.k djrkuk fnlrkr- **यामूळे सामाजिक–सांस्कृतिक क्षेत्रातील जुनी बंधने शिथिल** gksmu ^tkxfrd eY;*iLrkfjr gksr vkgr- ifj.kkeh ykdkph thoui/nrh] /**र्मश्रध्दा, शिक्षणपध्दती व** ,dq.kp lekt thou iHkkohr gkrkuk fnlr vkg- ;Fkhy ekuoh lekt thoukoj lokZFkkuh ifj.kke **करणारी ही घटना असुन बहुआयामी, सर्वसमावेशक व सर्वस्पर्शी प्रकिया दृष्टिने अभ्यासक** tkxfrdhdj.kkdMs c?krkr-

२ चर्चा:

vk|ksxhdj.kkpk iBpk VIik ;k nf"Vus fopkjoar % tkxfrdhdj.kkdMs ikgrkr- tkxfrdhdj.k **अथवा औद्योगिककरणाचा संबंध जरी अर्थव्यवस्थेशी असला तरी अर्थव्यवस्थेच्या आंधुतिकीकरणाचे परंपरांगत** lektjpoj vifjgk;Z o njxkeh vlk ifj.kke gksr vlrkr-tkxfrdhdj.kkP;k iokgkr fofo/k /keZ] lLdfr] Hkk"kk] vkpkj&fopkj] [kk| inkFkZ ;kph ijLijke/;s nok.k&?kok.k lq: >kyh vkgs- vk;kr fu;kZrh cjkcjp lLdrhpkgh iz lkj gksrk- ifj.kkeh tuh eY;s ekxs iMu R;kph tkxk uoh eY;s ?ksr vkgr- **भारतात पाश्चात्य खाद्य पदार्थ,** oLrq] igjko ;kph ykdfiz ;rk ok<r vlqu ekB;k vkrjjk"Vªh; dai U;k o R;kP;kp rkC;kr vlyY;k fofo/k lpkj lk/kukP;k}kjs R;kpk izlkj vkf.k izpkj tk.khoiwod dsy tkr vkgs- **परिणामी पाश्यात्य सांस्कतिक जीवनाचा मोठा प्रभाव दिसत असुन ळवाद, उपभोक्तावाद,** vfuca/k Lokra«;] Lodsfnzorkrh] Vkdkph Li/kkZ ok<hl ykxyh vlqu ;Fkhyk lkekftd fu;=.k o fu;eu dj.kk&;k lLFkk ekMdhl ;s.;kP;k ekxkoj vkgr- lkekftd fu;e.kkph lk/k.k ekMdGhl ;sr vlrkuk lekt LokLFkklkBh R;kyk l;k;h 0;oLFkk fuekZ.k dj.ks vxR;kps vlrs] vU;Fkk fofo/k lkekftd **समस्या निर्मान होऊन सामाजिक सुरक्षेविषयीचे प्रश्न निर्माण होतात-** dVqc 0;oLFkk lkj[;k e/;orhZ l?kVuk tkxfrdhdj.kkrP;k iokgkr lkiMY;keqGs dkSVqfcd vkf.k lkekftd LFkS;kyk rMk tkr vlY;kpk fnlqu ;srks-

Hkkjrh; lektkrhy ,d izeq[k o e/;orhZ lLFkk ;k nf"Vus dqVqac lLFkkps vlyY; LFkku o egRo dsoh >kY;keqGs iq<s] vkiydh] vk/kkj] lgdk;Z] ,dedkuk letq ?ks.;kph o lkHkkG.;kph oRrh deh gksrkuk fnlr vkgs- dqVqackph vfLrRokp /kksD;kr vkys- vls.;keqGs dkSVqafcd lokZnkph tkxk ufou ek/;es ?ksrkuk fnlr vkgsr-

Received on : 24/01/2020 **Accepted on : 19/02/2020** **Publication Date: 28/02/2020**

Tkxfrdh dj.kkeGs ufou lapkj leg mn;kl vkys vlwu *lokn leg* ekxs iMys vkgs] R;kps egRo deh gksr pkyys vkgs- tkxfrdh dj.kkeGs lapkj leg o lokn leqgke/;s ,d Qjd dj.ks xjtpk vkgs- lapkj leg gs lk;cjdQs vkf.k lyQkus fdaok brj rRle lk/k.kkP;k miyc/nheGs fuekZ.k gksrkr- अशा आधुनिक संचार माध्यमांच्या साधनांद्वारे व्यक्ती अतिशय जलदगतीते एकमेकांशी संपर्क o laHkk"k.k d: 'kdrkr- सहाजिकच अशा संभाषणात समोरची संवाद साधणारी व्यक्ती अदृष्य असते, इथे Hkkoukapk vkykck ulrks- gk lokn cxMh vlrks] ;kÅyV nku 0;Drhe/khy iR;{k lekjk&lekjP;k lokne/;s vkiqydh o [kkyh vlrs- ijarq vlk lokn lektkrqu fnolsfnol deh gksr pkyyk vkgs- tkxfrdhdj.kkeGs e.kq"; kps >iV;kus oLrqdj.k gksr vlwu eu"; vn"; gks.;kph fHkrh fuekZ.k >kyh vkgs-

३ विश्लेषण :

आज संपुर्ण देशाला जागतिकीकरणाने व्यापले असुन या माध्यमातून अमेरिकन आणि पाश्यात्य–जविनशैलीचे प्रसरण समाजात होत आहे- जगभर वचितांचे, श्रमिकांचे प्रश्न जागतिकीकरणाच्या माध्यमातून सोडविले जातील हा फक्त काल्पनिक आशावाद राहिला असुन, उलट याद्वारे जगHkjkrhy o देशातील 'भांडवलदारांचे विश्व' निर्माण करण्याचे प्रयत्न होत आहे- जगभरातील आणि देशातील xjhc&Jherke/khy njh ok<r vlwu lekftd fo"kerk u0;k :ikus iq<s ;srkuk fnlrs] vkgs-

Li/kkZ gh ukxfjdhdj.kkph eqyHkwr xjt vlY;keqGs vkiY;k vkfFkZd {ks=kr lekj vls[; leL;k निर्माण झाल्या आहेच पण सोबतच सामाजिक सांस्कृतिक क्षेत्रासमोर अनेक प्रश्न निर्माण झाले आहेत- जागतिकिकरणातून एक नविन संस्कृति उदयास येत असतांना आपल्या वैशिष्टयेपुर्ण अशा सांस्कृतिक fofo/krsps dke djk;ps gs ekoB vk0gku Hkkjrh; lektklekj fuekZ.k Hkkjrh; lkaLd`frps LoRo fVdfo.ks vo?kM cuys vkgs- येथील श्रध्दा, विविध भाषा, सण–उत्सव, परंपरा, चांगले रितीरीवाज, विश्वास, समाजातुन gn·ikj gks.;kP;k ekxkoj vkgsr-

४ परिणाम :

देशाची आर्थिक गरज पूर्ण करण्याच्या उदेशाने भारताने जागतिकीकरणाच्या प्रवाहात, सहभkx ?ksryrk vlyk rjh] tkxfrdhdj.kkP;k :ikus lai.kZ Hkkjrh; lekt thou iHkkohr >kys vkgs- dVqac] fookg] /keZ o brj lo= lkekftd laLFkkP;k dk;kZRed &jpukRed iqye/;s cny gksr vkgsr- cgqjk"Vh; vkrjjk"Vh; diU;kP;k ek/;ekrqu ;FkkHky lo iqdkjP;k lokn ek/;ekaoj नियंत्रण मिळवून पाश्चात्य lLd`rh& thou 'kSyhps izlkj.k dj.;kpk fu;ksftr iz;Ru dsyk tkr vkgs- tkxfrdhdj.kkP;k}kjs HkkMoyh 0;oLFkkps tkjnkj leFkZu dys tkr vlY;keqGs ofpr] Jedjh- leg 0;oLFkkP;k ckgsj Qsdyk tk.;kph fHkrh fuekZ.k >kyh vlwu ;keqGs Vkdkph lkekftd fo"kerk fuekZ.k gks.;kph 'kD;rk orfoGh tkr vkgs-

५ निष्कर्ष :

tkxfrdhdj.kkpk fLodkj dsY;keqGs ;FkkHky vFkZ0;oLFksyk xrh ;sÅu lektthoukrhy fofo/k leL;k दुर होतील अशी अपेक्षा असतांना येथील चित्र आशादायक दिसत नाही- xjhc& Jherkoxkrhy lrr ok<.kkjh दरी, आर्थिक विकासाच्या नावाखाली देशात निर्माण केली गेलेली अत्यंतीक स्पर्धात्मक स्थिती व R;krqu ok<hyk ykx.kkjh ^Lodsnhr oRrh* dk.kR;kgh lektklkBh gk.khdkjdp Bj.kkjh vkgs- भारतासारख्या बहुजीनशी संस्कृती व वैविध्यपूर्ण समाजजीवन असणाऱ्या देशासमोर जागतिdhdj.kkrqu fuekZ.k >kyY;k leL;kgh fofo/kkxh Lo:ikP;k vkgsr-

संदर्भ

1- dkcGs] mRre ¼laik-½ ¼2010½ tkxfrdhdj.kkph vfj"V] dk- ikulj vej egkRlo lferh]dkYgkiqj
2- djkMs] txu ¼laik-) (2008): जागतिकीकरण, भारतासमोरील आव्हाने, डायमंड पब्लिकेशन, मुंबई
3- HkkMkjdj] i-y- o b|] uh- l- (1986) सामाजशास्त्रीय सिध्दांत, महाराष्ट्र विद्यापीठ ग्रंथ निर्मिती मंडळ, नागपुर-
4- खातू, गजानन, जागतिकीकरण परिणाम आणि पर्याय, अक्षर प्रकाशन, मुंबई
5- दुभाषी, पद्माकर, (2006) जागतिकीकरण, उदारीकरण आणि अर्थकारण, श्रीविद्या प्रकाशन, पुणे-